

This study shows that the current socio-cultural reality, which has acquired such an integral part as the electronic technologies of the information exchange, has transformed the previously known «classic» forms of alienation, but not solved the problem as a whole. Moreover, the electronic space becomes the medium of new, previously unknown forms of alienation due to the specifics of the construction of the Web and the current culture of communication.

Keywords: alienation, Internet, public relations, electronic communication.

Барков Д. Ю., аспірант кафедри філософії, Харківський національний університет радіоелектроніки (Україна, Харків), db2cont@gmail.com

Концепція відчуження Е. Фромма в контексті інформаційного суспільства

Досліджується проблема відчуження в умовах зростаючої соціалізації електронного комунікаційного простору Інтернету.

Мета нашого дослідження, спираючись на концепцію відчуження Е. Фромма, проаналізувати, як виявляється феномен відчуження в рамках мережевої комунікації, виявити його нові форми з урахуванням специфіки спілкування всередині інтернет-простору.

Показано, що сучасна соціокультурна реальність, невід'ємною частиною якої стали електронні технології обміну інформацією, трансформувала раніше відомі «класичні» форми відчуження, але не зняла проблему в цілому. Більш того, електронний простір ставати середовищем нових, раніше невідомих форм відчуження зумовлених специфікою побудови Мережі і сформованої культури спілкування.

Ключові слова: відчуження, Інтернет, суспільні відносини, електронна комунікація.

* * *

УДК 280:2

Гудима І. П.,
кандидат філософських наук, професор кафедри філософії, Черкаський державний технологічний університет (Україна, Черкаси), gudima67@mail.ru

ПРОЕКТ ТЕЇСТИЧНОЇ КОСМОЛОГІЇ РІЧАРДА СУІНБЕРНА: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В ТЕОЛОГІЇ

Тематизація статті безпосередньо пов'язана з вивченням ідей сучасного християнського теолога Річарда Суїнберна, до того ж в сфері пильної уваги тут перебувають основоположення нової теїстичної космології запропонованої ним. Основним завданням даної статті є дослідження найбільш загальних положень християнської релігійно-теологічної парадигми розробленої Суїнберном, а також аналіз особливостей відображення в сучасній релігійній свідомості проблеми переконливого обґрунтування віри. Вибір теоретико-методологічних підходів статті обумовлений самим предметом думки і характером поставлених завдань. У статті використовувалися наступні методи пізнання: філософські, спеціальні загальнонаукові та окремо-наукові теоретичні методи. Автор дотримувався принципу об'єктивності, історизму, застосовував каузальний аналіз і типологічний метод дослідження. Основним результатом опрацювання проблеми став висновок про те, що задум нової теїстичної космології, що розроблявся теологом, в силу різних причин не знайшов для себе належного обґрунтування і в цілому не виправдав великих очікувань й результатів на які від самого початку орієнтувався автор.

Ключові слова: Бог, теологія, наука, чудо.

Вирішення проблеми співвідношення науки і релігії та специфіки їх взаємодії завжди було й залишається важливим для християнської теології, незалежно від її конфесійної спрямованості та забарвлення. Особливого значення та звучання воно здобуває в нинішніх соціокультурних умовах, в ситуації прискореного поступу науково-технічного прогресу. Підхід богословів до досягнень сучасної науки нині відливається у нові форми, а богословський діалог з природничо-науковим світоглядом, спроба надати належну оцінку сучасним науковим відкриттям стає, за словами теолога Алістера Мак-Грата, захоплюючою й гідною інтелектуальною справою [2, с. 8]. Всі ці зусилля теологізаторів науки кінцею-кінцем покликані теоретично виправдати думку про «сумісність богослов'я з природничими науками» та, зрештою, довести, що «істина вже не є предметом суперечки між вірою та знанням про світ» [3, с. 10–12]. З іншого боку, намагаючись надати фундаментальне

пояснення природі реальності на рівні мікросвіту, навіть академічні дослідники, інколи, разом із цим, остаточно не відмовляються від спроб одночасно відшукати канали взаємодії Бога з оточуючим світом, виявити фокус його провіденціального скеровування речовиною та енергією світобудови, а використання релігійної термінології для витлумачення наслідків сучасних наукових студій світу прямо підтверджує сказане. Тобто, окремі світоглядні структури, які узагальнюють зміст теоретичного знання, котре репрезентує предмет розвитку науки на її нинішньому історичному етапі, очевидно виявляють завуальований (а, інколи, і прямий) зв'язок із надприродним. Фізик і філософ Ю. І. Кулаков у своїй доповіді на XX Всесвітньому філософському конгресі, опінуючи стан розвитку сучасної цивілізації, знаходив за можливе вести мову про те, що на рубежі тисячоліть зникають підстави для тверджень про опозицію науки та релігії. Більше того, автор підкреслював, що наука наразі не є єдиним провідним засобом оволодіння дійсністю і в умовах кризи сучасної цивілізації виникає потреба в створенні «єдиної науково-теїстичної картини світу» [1, с. 145].

Дослідників, котрі за велінням долі включені в діалог віри та розуму можна умовно розділити на два табори. З одного боку це ті, хто задіяний в окремих галузях науки й перебуває в авангарді наукового пошуку своєї царини знань, але, разом із тим, світоглядно-філософські оцінки наявного стану речей, здійснені ними, бувають не фаховими й, часом, поверховим. З іншого боку перебувають науковці, чие поклонання – формально-логічна правильність міркувань та подальші світоглядні узагальнення, хоча дані академічної науки, які використовуються ними інколи другорядні та взяті з науково-популярних джерел. Річард Суїнберн – професор Оксфорду, теолог-англіканець з Великої Британії, який в 1990 році прийняв православ'я, серед небагатьох дослідників демонструє дійсно фахову обізнаність в сучасній науковій проблематиці та наділений даром широкого теологічного синтезу. Філософсько-теологічний проект Річарда Суїнберна – амбітний та значний – поєднати істини віри та здобутки сучасної науки під егідою релігійного світогляду.

Важливість та актуальність обраної теми, звідси, обумовлюється тим, що, попри велику зацікавленість сучасних фахівців релігійною проблематикою, різноманітними елементами та феноменами релігії, окремі оновленські тенденції, покликані осучаснити таку віру, не стали об'єктом спеціальної та глибокої уваги науковців. Поміж праць, які виступили важливими теоретичними джерелами для автора та дозволили йому визначитись щодо тих пізнавальних прийомів та принципів організації дослідження, які б сприяли ефективному й адекватному вивченню названої вище наукової проблеми, слід виокремити чисельні дослідження та публікації закордонних та вітчизняних філософів і мислителів: Чарльза Хаммеля, Алвіна Платтінгі, Арнольда Грюнбаума, Ієна Барбура, Сергія Аверінцева, Дмитра Угриновича, Юрія Кімельова, Володимира Шохіна та інших. Однак не можливо не помітити й те, що у нинішній вітчизняній релігієзнавчій та філософській літературі спостерігаються прогалини у вивченні особливостей творчої спадщини Річарда Суїнберна, філософсько-релігієзнавчій оцінці змісту його ідей, хоча за кордоном даній темі останнім часом була присвячена сила силена

як спеціальних богословських праць, так і досліджень світських науковців. А відтак головною метою автора статті є спроба виповнення тієї прогалини, яка утворилася в сфері вітчизняного студіювання позначеної теми, а також у вивченні тих прийомів та способів аргументації, які використовуються сучасними авторами в теоретичному виправданні та обґрунтуванні релігійної віри.

Таке виправдання й захист віри здійснюється Річардом Свінберном з позицій пробабілізму, спирається на добір індуктивних доказів буття Бога і в кінцевому підсумку має продемонструвати належну ймовірність центрального положення релігійного світогляду – «Бог існує». Воно є, за автором, живою і діючою душею його власної «гіпотези теїзму» [4, с. 100], котра покликає пояснити виникнення всесвіту, причини його появи, існування та функціонування його постійно-діючих законів, його спрямованість на виникнення тварин та появу людини. Автор, враховуючи традиції існуючого розмежування, окрім індуктивних доведень буття Бога, виводить шляхом дедукції його основні атрибути, витлумачує відношення «Бог–світ», розглядає сутнісне провіденціальної турботи Бога щодо світу, разом із етикою надає своє бачення теодицеї. Природна теологія, яку вибудовує автор, залучаючи нові наукові дані, представлена в його чисельних працях але найбільшою мірою в його трилогії – «Когерентність теїзму», «Існування Бога» та «Віра й розум».

Основним засновком, через призму якого здійснюється вивчення епосу еволюції від Великого вибуху до виникнення людини та спираючись на який дослідник добирає та витлумачує емпіричний матеріал, – є принцип простоти. До того ж простота у автора це далеко не примітивна спрощеність, лапідарність та навіть не економність пояснення світоустрою, проте гранична довершеність пояснення. Автор переймається питанням – чиє «гіпотеза теїзму» – Бог існує, настільки простою, щоб бути верифікованою та зрештою істинною. До того ж він намагається відштовхнутися від факту існування всесвіту та сформулювати доленосне для своєї нової теології питання – чи є існування всесвіту початковою даністю, простою очевидністю, яка існує сама по собі, незалежно ні від чого, чи є цьому факту незалежне пояснення та розуміння. Спробувавши надати власній версії теїзму належну інтелектуальну респектабельність та значущість, автор намагається сягнути самих витоків пізнання та з'ясувати сутнісне такої функції науки як пояснення; він, також, розглядає та класифікує різні види пояснення. Однак логіко-методологічна процедура витлумачення у самого Суінберна, будучи раціональною за характером, все ж за змістом, метою та, звісно, отриманими результатами є богословською, – вона початковою налаштована та максимальне виправдання існування Бога і, зрештою, має провести читача через ланцюжки умовиводів від факту існування всесвіту до твердження про те, що Бог дійсно існує.

Однак в пошуку підстав для власних аргументацій будь-хто може потрапити в ситуацію з нескінченним регресом пояснень. І для будь-якої системи знань повинна існувати низка непояснених пояснюючих, тобто тих безумовних істин, завдяки яким ми уникаємо руху доведення у нескінченність. В наукових теоріях, там де йдеться про вихідну номологію світобудови, також знаходиться місце для непояснених пояснюючих; так існування та функціонування найбільш загальних законів природи науковцями приймається за «грубий факт»,

який не передбачає подальшого підтвердження. Проте в теїстичній космології Річарда Суінберна вихідним принципом студіювання проблеми, компонування та аналізу матеріалу є існування Бога. Він заявляє: «Ми повинні вибрати між всесвітом, як кінцевим пунктом [пояснення] і Богом як кінцевим пунктом» [4, с. 54].

Теолог з самих початків експлікації змісту гіпотези теїзму пропонує прийняти на віру те, що він врешті решт намагається піддати процедурі верифікації за допомогою засобів індуктивної апологетики. Теорія аргументації богослов'я, в тому числі і православного, з яким асоціює себе автор, в цій ситуації розгортає свої положення наступним чином – вічний та незмінний Бог, повчають богослови, надає людині позачасові й «наскрізні» істини, незмінювані, раз та назавжди визначені, збагнуті які людина в змозі не обмеженими засобами розуму, а виключно серцем. Однак це не виключає зміну самої форми богослов'я, його вдосконалення на шляху осягнення змісту божественного Одкровення. Змістовне наповнення самого цього вдосконалення досить своєрідне, позаяк його незмінність вже заздалегідь обумовлена. А, відтак, будь яке богословське студіювання теми завжди й неодмінно приходить до того, з чого воно починало.

Автор достатньо обізнаний та належною мірою компетентний в передових досягненнях науки. Він вільно оперує фактами дійсності та надає їм належної оцінки. Широта його наукової зацікавленості вражає – від теорії ймовірності, теорії відносності, квантової фізики, астрофізики, хімії, молекулярної та еволюційної біології до гуманітарної галузі знань. Перебуваючи в межах ймовірнісного підходу, він використовує знання з цих галузей науки задля підтвердження суджень своєї сцієнтизованої епістемології, спрямованої на теїстичне пояснення сущого. Суінберн показує, що номологічна структура всесвіту, яка виражається в його (всесвіту) базових законах, є наслідком гранично віддаленого у часі грандіозного креаціаністського вольового акту творення світу з нічого. Таким чином «індуктивна теологія» Суінберна в процесі розгортання його міркувань має, за задумом автора, підтверджуватися кумулятивно та корелюватися космологічним доведенням божественного творення світу з нічого.

Коли одне з доведень тези Бога творця й промислителя у богослова спирається на факт номологічної упорядкованості й гармонійності світу, то інше – залучає феномен «тонкого налаштування» всесвіту. Відомо, що ця концепція теоретичної фізики показує основу світу не як довільні, а, натомість, строго визначені константи, вихідні параметри та умови існування, найменша зміна яких унеможливорює існування мікросвіту й макросвіту – атомів, зірок, всесвіту в цілому. Теолог осмислює цей загадковий феномен всесвіту не як випадкове утворення, але з точки зору розумного замислу. Пояснювальна цінність критерію простоти у автора розглядається у нерозривному зв'язку з аргументами тонкого налаштування всесвіту так, щоб кінець кінцем довести як своїм прихильникам, так і зятятим ідейним опонентам, що всесвіт спеціально тонко налаштований на виникнення людського тіла Богом, без якого такого щасливого збігу випадковостей не сталося б ніколи. Таким чином, велика кількість джерел, з яких воліє вивести існування Бога теолог, значна кількість фактів, до яких, слідуючи традиції пробабілізму, апелює він, за задумом Суінберна мають поєднуватися, утворюючи

кумулятивний ефект в самій процедурі доведення, і, що є вище усіх сподівань, – досягти доконечної мети розпочатого студіювання теми – зміни знань та переконань в самій структурі світоглядного бачення читача.

Використовуючи індуктивний підхід та аргумент від «тонкого налаштування» всесвіту, Суїнберн поступово підходить до проблеми людини. Через ланцюжки умовиводів він намагається показати, що без Бога всесвіт жодним чином не міг би бути налаштованим на існування людського тіла та функціонування її свідомості. Людське ж тіло, за переконанням автора, повинно бути знаряддям пізнання та досягнення вищих цілей. В усвідомленому існуванні, в відповідальності за самих себе, світ та інших живих істот, вбачає теолог зміст і сутність провіденціального задуму Бога щодо свободи людини, її здатності вносити лад у власне життя, світ та життєдіяльність його мешканців. Тут автор вимушено торкається вікопомної проблеми релігії та моралі – проблеми існування у світі зла. Як відомо, вона в історії релігійної думки постала у вкрай віддалені часи – як сталося так, що перед маєстатом Вищої Справедливості та всемогутності Бога не зникають страждання і зло? Чому навіть за умов чудесного зцілення конкретного каліцтва, явища фізичних вад не зникають у бутті, де продовжують діяти закони, що спричиняють недугу? Виходить, що навіть чудесне припинення розгортання причинно-наслідкових ланцюжків, дія яких спричинила б негативний збіг обставин, драми людського існування і навіть смерть, не відміняє всезагальний закон, неухильність функціонування якого продовжує породження трагічних факторів, що несуть страждання. Складність одвічного морального питання в монотеїстичних релігіях і, найбільшою мірою, у християнстві посилюється протилежністю між в цілому доброзичливим божественним промислом і наявністю зла.

Теолог розглядає проблему існування у світі зла традиційно – в тісному зв'язку з проблемою свободи волі людини – можливість чинити вільний вибір людиною прихвоє потенційну небезпеку злого. Але теодицея Суїнберна, якщо її можна визначити як спробу богословським чином зняти непримиренну суперечність між вірою у всеблагого Бога й існуванням у світі зла, у автора виявилася прямолінійно натуралістичною і позбавленою необхідної долі співчуття. Якщо Бог існує, міркує мислитель, то це передбачає його відповідальність за наявність зла у світі, якому він дозволяє існувати. Трактуючи існуюче зло як моральне, що виникає внаслідок вільного вибору людини та природне, скажімо таке, як невиліковні хвороби чи стихійні лиха, теолог, аби пом'якшити тезу відповідальності Бога за темні сторони буття, вимушено твердить, що Бог передбачає такі страждання, які може винести людина. Суїнберн звертає увагу не тільки на страждання в світі людей, але на зло серед вищих створінь, припускаючи за більш високою організацією живої істоти більшу вразливість для страждання. Існування зла, за Суїнберном, в цілому набуває когнітивного призначення, оскільки орієнтує людину в ситуації морального вибору. Отже, кропітка аналітична праця автора з теоретичного опрацювання й виправдання тези Бога–Творця та промислителя світу, яка є серцевиною гіпотези теїзму, завершується теодицеєю. Остання була покликана, за задумом автора переконливо довести, що існування зла, прояви якого людини спостерігає й терпить в повсякденності, насправді не свідчать супротив припущення, висунутого в гіпотезі теїзму.

Проект нової теїстичної космології, на вівтар розбудови якого богослов поклав увесь свій небуденний талант, широкі знання та інтелектуальну інтуїцію, надто масштабний та амбіційний. Його розмах насправді по силам окремій богословській школі або, принаймні, широкому колу учнів та послідовників. Можливо тому реалізувати його автору гіпотези теїзму не вдалося повною мірою. Так низка потужних теоретичних положень й ефективних ідей, які обстоювалися автором, поза його індуктивною кумуляцією різноманітного фактичного матеріалу та подальшими узагальненнями накопичених знань і в обхід силового поля критерію простоти, не знайшли для себе належного обґрунтування, а тому не виправдали очікувані результати. До того ж автор концепції, прийнявши на себе тягар доведення, не завжди був здатен заповнити прогалини розуміння висунутих тез власною аргументацією та показати переваги свої позиції перед альтернативними системами світорозуміння. Хоча щодо останніх, то за певних умов було б доречно піддати вивченню чи, принаймні, загальній оцінці доказову базу концепцій, висунутих критиками гіпотези теїзму, скажімо концепції еволюції, де в обхід доказовості та належних достатніх підстав, з-з відсутності необхідного емпіричного матеріалу, запроваджується ідея низки щасливих випадків, що ніби то привели до виникнення простих форм життя, а згодом – положення про інші некеровані випадки, шляхом поєднання яких з'явилось вражаюче різноманіття та складність живих істот.

Автор відчутно збіднює власну концепцію повною мірою не залучаючи теоретичні ресурси класичного теїзму з його опорою на Одкровення та при цьому роблячи поступки теїзму адаптивному. До останнього він схиляється, напевно, воліючи зберегти сциентичну орієнтованість своїх теоретизувань, також, як і їх інтелектуальну репутабельність та значущість, чого вимагає належність до співтовариства англо-американських інтелектуалів. Проте вибудовуючи свою індуктивну апологетику на ґрунті індуктивних доведень та операцій пояснення, він практично ігнорує світоглядну специфіку обраної проблематики, яка, як відомо, не підпадає під будь-які обчислювання і не піддається осягненню через встановлення статистичних закономірностей. Все це, з одного боку, мало відповідає дійсно апологетичним завданням, а з іншого – не враховує те, що для науки у світогляді був та залишатиметься невичерпний нею залишок та межа, подолати яку вона в силу власної природи не може. До того ж будь-яка апологетика, яка часом робить значні поступки допитливому розуму, що шукає усвідомлення, але не сліпої віри, побудована на раціональній основі, а, відтак, відкрита для раціональної критики, котра в випадку переконань Суїнберна набула лавиноподібного характеру. В цьому плані особливо недоречною й незрозумілою є недостатня увага автора до канонів класичного теїзму, теологія якого традиційно не може бути інакшою, ніж надприродною, а, відтак, над-раціональною, тобто недоступною для руйнівної критики.

Список використаних джерел

1. Кулаков Ю. И. Синтез науки и религии // Вопросы философии. – 1999. – №2. – С.142–153.
2. Мак-Грат Алистер. Введение в христианское богословие / пер. с англ. – Одесса: «Богомыслие», 1998.
3. Мольгман Юрген. Наука и мудрость: К диалогу естественных наук и богословия / Пер. с нем. – М.: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2005. – 204 с.

4. Суинберн Р. Есть ли Бог? Пер. с англ. – М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2006. – 120 с.

References

1. Kulakov Ju. I. Sintez nauki i religii // Voprosy filosofii. – 1999. – №2. – S.142–153.
2. Mak–Grat Alistier. Vvedenie v hristianskoe bogoslovie / per. s angl. – Odessa: «Bogomyslie», 1998.
3. Mol'tman Jurgen. Nauka i mudrost': K dialogu estestvennyh nauk i bogoslovija / Per. s nem. – М.: Biblejsko–bogoslavskij institut sv. apostola Andreja, 2005. – 204 s.
4. Suinbern R. Est' li Bog? Per. s angl. – М.: Biblejsko–bogoslavskij institut sv. apostola Andreja, 2006. – 120 s.

Gudima I. P., PhD, Professor of Department of Philosophy, Cherkassy State Technological University (Ukraine, Cherkassy), gudima67@mail.ru

Theistic Cosmology by Richard Swinburne: new trends in theology

Theming article is directly related to the study of the ideas of the modern Christian theologian Richard Swinburne. In the area of attention is the new Basic principle of staying theistic cosmology proposed by him. The main objective of this article is to study the most general provisions of the Christian religious and theological paradigm developed by Swinburne. For articles also important to analyze the problem of convincing justification of faith. The choice of theoretical and methodological approaches articles due to the nature of the tasks. The article used the following methods of cognition: general philosophical, general scientific and special separately—scientific theoretical methods. The author followed the principle of objectivity, historicism, applied the causal analysis and typological research method. The main result of the study of the problem was the following conclusion – the idea of a new theistic cosmology, for various reasons, did not found a proper justification. The doctrine does not justify the high expectations and the results of which are initially guided by the author.

Keywords: God, theology, science, miracle.

* * *

УДК 167/168:001

Малишена Ю. О.,
аспірантка кафедри Теоретичної і практичної
філософії, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
yuliawa.makonya@mail.ru

«НАУКОВА ПОЛІТИКА» ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ЕПІСТЕМОЛОГІЇ С. ФУЛЛЕРА

Йдеться про загальні риси соціальної епістемології С. Фуллера (концептуально–методологічні засади) та їх значення для розвитку галузі в цілому. Зосереджено увагу на ключовому понятті – «наукова політика». Охарактеризовано концепт «соціального» в нормативній натуралістичній соціальній епістемології автора.

Ключові слова: С. Фуллер, соціальна епістемологія, виробництво знання, політика науки (science policy), учасник політики науки (science policy maker), соціальність.

У широкому розумінні соціальну епістемологію визначають як одну з сучасних тенденцій, яка дозволяє по–новому поглянути на епістемологічну проблематику. «Незавершеність» – це характерна ознака всієї галузі соціальної епістемології, котра знаходиться на етапі формування.

Дослідження соціальної епістемології неможливе без аналізу соціально–епістемологічних настанов Стіва Фуллера. Насамперед, те про що йдеться у автора, в загальному огляді можна поділити на дві частини: (I) позиціонування власної методології (де, перш за все, врахована соціальність знання); (II) спроба увітнути свою соціальну епістемологію в філософію науки (участь в дискусії «Кун vs Поппер»).

Для початку зазначимо, що Стів Фуллер – один із провідних соціальних епістемологів сьогодення. Ба більше, у спільноті соціальних епістемологів його напрацювання прийнято вважати знаковими для

інституційного становлення всієї галузі. Спершу, у 1987 році, в журналі Synthese автор представив проблематику соціальної епістемології, потім очолив журнал «Соціальна епістемологія», а рік потому опублікував книгу, де поглибив свій підхід, і все це підтверджує той факт, що сьогодення набагато серйозніше відноситься до соціальної епістемології, ніж у 1988, коли вперше вийшла його книга «Соціальна епістемологія» [3]. Для порівняння, якщо спочатку сам термін «соціальна епістемологія» присутній лише у зносках як узагальнююча назва для його ідей щодо «соціальної знання й науки» (sociality of knowledge and science) [4, с. 129], то на сьогодні він переріс у інтердисциплінарний проект, центральне місце якого продовжує займати «соціальна концепція дослідження».

Ідеєю для створення Фуллером журналу і книги послужила лінія попередніх досліджень англо–американської аналітичної філософії на тему «що для індивіда означає знати щось». Відсилання до конкретного акту пізнання, а також Декартівського розуміння знавця (knower), котрих притримується аналітична традиція стало причиною сприйняття соціальної епістемології, як такої, що перевершує цю модель.

Ідеальна ситуація для епістемології, а звідси, і соціальної епістемології, яка поки не має твердого підґрунтя, вважає Фуллер, це та, яка стоїть на перетині філософії свідомості і філософії науки, феноменології і дисциплінарних практик.

У вступі до другого видання своєї книги «Соціальна епістемологія» Фуллер згадує про факт, що соціальна епістемологія увійшла до Norton Dictionary of Modern Thought, який виходить кожні 10 років. А знайомство з ідеями Фуллера дає можливість припустити, що це саме його версія соціальної епістемології або, щонайменше, наближена до неї (а не, наприклад, Е. Голдмана). Доречно виділити декілька важливих аспектів щодо соціальної епістемології, які можна вважати її рисами. Як можна розуміти соціальну епістемологію:

– Як «інтелектуальний рух широкого крос–дисциплінарного походження, що має на меті реконструювати проблеми епістемології, де знання внутрішньо–властиве соціально (intrinsically social).

– Як філософську політику науки (philosophical science policy) чи нормативну частину наукових досліджень.

– Як галузь дослідження, яка виникає в академічному виробництві знання (academic knowledge production) та намагається охопити знання в мультикультурному і суспільному аспектах, а також перетворення знання на інформаційну технологію та інтелектуальну власність [3, с. ix].

Що для Фуллера означає вираз «соціальна епістемологія»? Буквально він передбачає зняття прірви між сферами філософії та соціології, більше, «можливість об'єднати філософію і соціологію».

Таке об'єднання важливе в сенсі відповіді на запитання «наскільки філософські методологічні засади можливі соціально». Дослідження – це соціально–історичний процес, яким керує людина, за допомогою певних інструментів. Лише меншість серйозно цікавиться тим, чи можна порівняти засадничі методології філософів із соціальною організацією дослідження. Як представник меншості, автор вважає, що нам необхідно детально зрозуміти соціальну організацію «логіки дослідження» та логічного результату соціальної організації дослідження та її продуктів» [3, с. xxv].